

Grote verschillen in arbeidsinzet in de varkenshouderij

Robert Hoste en Arjan Wisman

Arbeid is een belangrijke kostenpost in de varkenshouderij. In de zeugenhouderij bepaalt arbeid circa een zesde deel van de kosten; in de vleesvarkenshouderij ligt dat lager (circa 5-8%). De arbeidsinzet varieert sterk tussen bedrijven. Deels hangt dat samen met bedrijfsomvang: op een groter bedrijf kan arbeid vaak efficiënter benut worden. Dan blijft er echter nog steeds een grote verscheidenheid tussen bedrijven. Dit artikel gaat nader in op de gerealiseerde arbeidsinzet op varkensbedrijven, op basis van gegevens uit het Informatienet van het LEI. Van de gespecialiseerde varkensbedrijven is ingezoomd op arbeidsinzet en de relatie met bedrijfsomvang, productieniveau en de prijs van arbeid. Hoewel de mate van automatisering en mechanisering een belangrijke verklaring kan zijn voor een efficiënte arbeidsinzet, is dat aspect niet verder uitgewerkt omdat in het Informatienet onvoldoende specifieke gegevens beschikbaar zijn van de installaties en machines. Er is gebruik gemaakt van informatie van 113 gespecialiseerde varkensbedrijven, zowel zeugen-, als vleesvarkens- en gesloten varkensbedrijven. De bedrijven met zeugen hebben een omvang van gemiddeld 415 zeugen, terwijl de bedrijven met vleesvarkens gemiddeld 1.720 aanwezige vleesvarkens hebben.

Bedrijfsomvang

De gemiddelde arbeidsinzet per jaar bedraagt 7,9 uur per zeug en 1,07 uur per gemiddeld aanwezig vleesvarken. De arbeidsinzet hangt samen met de bedrijfsomvang. Voor bedrijven met zeugen is de volgende formule afgeleid:

$$\text{- Arbeidsinzet (uur/zeug/jaar)} = 16,86 * \text{zeugen}^{0,13}$$

Deze formule leidt tot een arbeidsinzet van 9,3 uur per zeug bij een omvang van 100 zeugen, bij 500 zeugen is dat 7,5 uur en bij 1000 zeugen is dat 6,9 uur per zeug per jaar. Deze formule is van toepassing tot 2.000 zeugen.

Bij vleesvarkens is eveneens zo'n formule afgeleid:

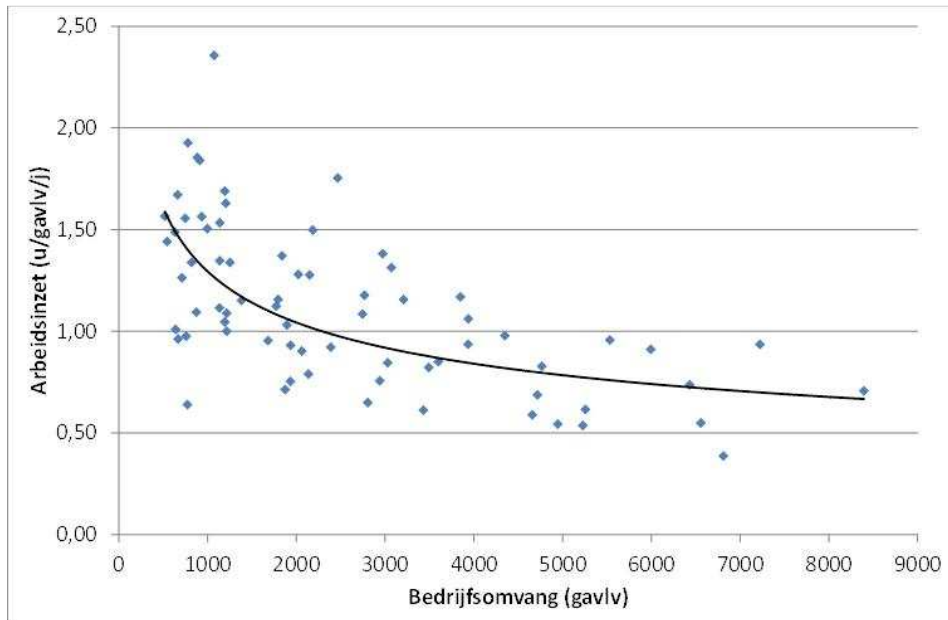
$$\text{- Arbeidsinzet (uur/gemiddeld aanwezig vleesvarken/jaar)} = 11,15 * \text{aantal vleesvarkens}^{0,312}$$

Bij 1.000 vleesvarkens leidt dit tot een berekende arbeidsinzet van 1,29 uur, bij 2.000 vleesvarkens is dat 1,04 uur en bij 4.000 vleesvarkens bedraagt de arbeidsinzet dan 0,84 uur per gemiddeld aanwezig vleesvarken per jaar. De formule is van toepassing tussen 500 en 8.000 vleesvarkens. Figuur 1 toont het verband tussen arbeidsinzet en bedrijfsomvang bij vleesvarkensbedrijven; het beeld op zeugenbedrijven is vergelijkbaar.

De spreiding tussen bedrijven is groot, zoals figuur 1 laat zien. De bedrijven met circa 2.000 gemiddeld aanwezige vleesvarkens vertonen een spreiding tussen circa 0,7 en circa 1,4 uur per vleesvarken per jaar. Nu is er in de gepresenteerde formule geen rekening gehouden met het verschil tussen bedrijven en locaties. De berekeningen zijn gebaseerd op de omvang op bedrijfsniveau, terwijl er een groot verschil kan zijn in de arbeidsinzet tussen een stal met 2.000 plaatsen of vier kleine stallen met ieder 500 plaatsen op verschillende locaties.

Figuur 1 Verband tussen bedrijfsomvang (gemiddeld aantal aanwezige vleesvarkens) en arbeidsinzet (uur/gavl/jaar)

Bron: Informatienet

In grotere stallen is mechanisatie en automatisering voordeliger te realiseren. Verder speelt de bedrijfsopzet een rol: de looplijnen, de afdelingsgrootte en het afleverpatroon. Daarnaast zal een ondernemer de eigen uren niet zo zwaar tellen als de uren van een medewerker. De arbeidsefficiëntie op bedrijven met betaald personeel, uitgedrukt in het aantal varkens dat een medewerker kan managen, zal mogelijk hoger zijn omdat ieder uur betaald moet worden. Dit kan echter met de beschikbare data niet onderbouwd worden.

Aantal dieren per arbeidskracht

Hoeveel dieren kan een arbeidskracht verzorgen? Deze vraag is niet simpel te beantwoorden. Gemiddeld blijkt een arbeidskracht (formeel: arbeidsjaareenheid) op varkensbedrijven circa 2.100 uren per jaar te werken. Uitgaande van de bovengenoemde formules is berekend dat een bedrijf met 1 arbeidskracht 255 zeugen of 2000 vleesvarkens kan verzorgen. Op een bedrijf met 2 arbeidskrachten is dat 285 zeugen of 2900 vleesvarkens per persoon. De opzet van de stal en de mate van automatisering leiden er echter toe dat dit in de praktijk varieert. Ook zijn er grote verschillen in aantal gewerkte uren per arbeidsjaareenheid (aje), namelijk van 1.800 tot 3.000 uur per aje. Bedrijven met de meeste gewerkte uren per aje in het Informatienet hebben relatief weinig betaalde arbeidsuren. De ondernemer en zijn gezin doen grotendeels het werk. Naarmate ze meer uren werken, kunnen ook meer varkens per arbeidsjaareenheid worden verzorgd dan bovengenoemde aantallen.

Arbeidslonen

Er is een grote spreiding in betaalde arbeidslonen (inclusief alle sociale lasten). Op de meeste bedrijven liggen de betaalde arbeidslonen tussen € 10 en € 35 per uur, met enkele uitschieters naar boven en beneden. Bij de bedrijven met zeugen ligt dit op gemiddeld € 18,50 per betaald uur en bij de bedrijven met vleesvarkens op gemiddeld € 19,50 per uur in 2010. Verondersteld wordt dat lage tarieven vooral van toepassing zijn op gezinsarbeid en vakantiekrachten. Dit betreft 40-45% van alle betaalde uren met een tarief tot € 18 per uur. Nog eens 40-45% heeft een tarief tussen 18 en 24 euro per uur; dit komt overeen met de CAO-tarieven voor een medewerker. De overige 15% van de gewerkte uren wordt betaald tegen tarieven die gemiddeld zo'n € 30 per uur bedragen. Hieronder valt onder andere de bedrijfsverzorging, maar het kan ook van toepassing zijn op zelfstandige locatiemanagers.

Productiviteit

Bedrijven met een hoge productiviteit hebben goede medewerkers nodig; die zijn schaars en daarom vaak duurder. Uit de dataset kan niet worden afgeleid dat een hoge productiviteit samen gaat met een hoog arbeidstarief. De hoogproductieve bedrijven hebben net zo vaak goedkope krachten (\leq € 18/uur) als de laagproductieve bedrijven. Wel is het zo dat de laagproductieve bedrijven (< 25 biggen grootgebracht per zeug per jaar, of < 275 kg slachtgewicht/gavlv/jaar) geen arbeidskrachten in dienst hebben die duurder zijn dan gemiddeld € 25 per uur. De arbeidsinzet in de zeugenhouderij kan ook worden uitgedrukt in uren per afgeleverde big. Het blijkt echter dat er een heel sterk verband is tussen de arbeidsinzet per zeug en de arbeidsinzet per big, zodat een aparte formule voor arbeid per grootgebrachte big niet noodzakelijk is. De gerealiseerde arbeidsinzet varieert in de dataset tussen 0,16 en 0,49 uur per grootgebrachte big: een factor 3! De economische consequentie is evident. De arbeidsinzet bedraagt gemiddeld 0,3 uur per big, omgerekend circa € 7 per big. Een bedrijf dat dit kan verminderen, bespaart hiermee dus tot enkele euro's per big. Bij slachtvarkens bedraagt de arbeidsinzet gemiddeld 0,36 uur, met een variatie tussen bedrijven van 0,21 tot 0,65 uur per 100 kg slachtgewicht. Ook hier een factor 3. Een besparing van bijvoorbeeld 0,1 uur arbeid per 100 kg slachtgewicht levert op een bedrijf met gemiddeld 5.000 vleesvarkens een besparing op van circa 30.000 euro arbeidskosten per jaar. Uit eerder LEI-onderzoek (Hoste en Puister, 2009) blijkt dat arbeidskosten de grootste variatie in productiekosten tussen varkensbedrijven veroorzaken. Zeker bij betaalde arbeidskrachten loont het om bedrijven te vergelijken en te bepalen op welke punten een besparing op arbeidskosten mogelijk is.